

Folket och församlingen

Prästernas föreställningar om hur klass och plats påverkar
barndopen och kyrkligheten i Fosie

Ola Lundgren
ETN K01 VT 2011
Institutionen för kulturvetenskaper
Avdelningen för etnologi med Folkklivsarkivet
Lunds universitet
Handledare: Ingrid Fioretos

ABSTRACT

Detta arbete syftar till att presentera Fosie församlings prästers syn på kyrklighet i den samtida stadsdelen. Vilken inverkan föreställer sig prästerna och personalen att klass och plats har på församlingsbornas religiösa aktivitet, med barndop som speciellt undersökningsområde? Fokuseringen på prästernas tankar och erfarenheter bidrar till att öka förståelsen för kyrklighet och dopfrekvens i en tid då Svenska kyrkan kämpar med dalande medlemssiffror. Genom att titta på hur doggudstjänster upplevs, och på vilka allmänna förhållningssätt som formuleras och förmedlas, kan man använda uppsatsens material för att ringa in problemet som församlingar har med att nå ut till nya medlemmar.

Nyckelord: Barndop, Fosie, kyrklighet, klass, förort, ritualer.

Innehållsförteckning

1	Inledning	5
1.1	Bakgrund	5
1.2	Syfte	6
1.3	Disposition	6
1.4	Metod och material.....	6
1.4.1	Observationer	6
1.4.2	Intervjuer	7
1.4.3	Empiri.....	8
1.4.4	Etiska överväganden	8
1.5	Tidigare forskning	9
1.6	Teoretiska perspektiv	10
1.6.1	Klass och kultur.....	10
1.6.2	Plats och fenomenologi	11
1.6.3	Ritual och rutin.....	12
2	Ritualer och jäkelskap	13
2.1	Ordning och kaos	14
2.2	Ritualer i färdiga paket	15
3	Kyrklighet och klass	17
3.1	Vad dopet bör innebära	17
3.2	Pedagogik och fromhet.....	19
3.3	Fördomar om uppförande.....	21
3.4	Kapital	23
4	Fantastiska och farliga Fosie	25
4.1	Bilder av stadsdelen och församlingen.....	25
4.2	Möten med motstånd.....	26
4.3	Kyrkan.....	28
4.4	Den ljusnande framtid är svår	30
5	Sammanfattande diskussion	32
6	Käll- och litteraturförteckning	35
6.1	Litteratur.....	35
6.2	Internetkällor	36

6.3 Intervjuer och observationer..... 37

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Svenska kyrkan tycks kämpa i motvind - inträden under 2000-talet har handlat om mellan 5000 och 6000 personer per år, siste april 2011 hade 1837 personer gått med i Svenska kyrkan under året. Samma period valde 9256 personer att utträda. Sedan 2004 har minst 50504 personer gått ur Svenska kyrkan, med toppar på 78407 stycken under 2004, och under samtliga år har oktober överlägset inneburit flest upphörda medlemskap. Statistiken för 2009 visar att ungefär hälften av alla nyfödda barn i Sverige, eller 56%, döps i Svenska kyrkan.¹

Våren 2011 har bestått av fältarbete i S:t Tomasgården och Fosie kyrka. Hur märks ovanstående faktum i en mångkulturell malmöstadsdel? Jag har observerat barndop och ställt frågor till informanter om hur personalen i Fosie församling arbetar för att attrahera nyblivna föräldrar och nyinflyttade. Påverkar klass och plats människornas kyrklighet, på vilket sätt?

Fler och fler väljer alltså att utträda ur Svenska kyrkan, och antalet nyfödda som döps i landet sjunker. Idag finns det liberala krafter och individer inom Svenska kyrkan, ett fenomen som nyhetsmagasinet *Fokus* benämner som "den folkliga framtidsvägen". Om en församling lyckas tolka och registrera samtiden och människornas önskemål, kan man lyckas attrahera fler till verksamheten. Svenska kyrkan har utrett tillståndet för organisationen och religionen, och det har bland annat fastslagits att nuförtiden bär personen ritens, till skillnad från förr då ritens styrde och fyllde personen. Förslag om förändrat upplägg har framkommit - stilla reflektion och meditation istället för bombastiska mässor vars enda drivkraft är så många besökare som möjligt. Det pilgrimsliknande alternativet som stöddes av KG Hammar, före detta ärkebiskop, är snarare ett inre och personligt sökande i mindre och gärna mystiska sammanhang (Schüldt 2011, ss. 20-30).

En av Svenska kyrkans 3400 kyrkobyggnader är den i Fosie. På en dopgudstjänst i maj 2011 tog prästen upp hur sekulariserat Sverige är, och att många av de som faktiskt är döpta vandrar omkring i livet ovetande och utan att känna den underbara tacksamheten. Han nämnde att ungefär 80% av befolkningen är medlemmar i Svenska kyrkan, och tog även tillfället i akt att under en ganska bra stund undervisa om dopet och ritens innebörd.²

Jag vill med stöd av teorier och perspektiv kopplade till klass och plats, undersöka hur de kontemporära strömningarna märks i den mångkulturella

¹ <http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=645562> 2011-05-15

² Observation, dopgudstjänst Fosie kyrka 110514

stadsdelen Fosie, och hur de som jobbar där tänker kring det. Habitus och fenomenologi är två begrepp som är centrala i min materialbearbetning, och som jag använder mig av för att analysera såväl intervjuerna som observationerna. Frågan är om det finns en enhetlig syn på församlingsmedlemmarna, eller för den delen barndopets framtid. Jag kommer även att analysera empirin med hjälp av teorier kring religiösa och vardagliga ritualer.

1.2 Syfte

Syftet med min uppsats är att undersöka hur Fosie församlings präster tänker kring hur klass och plats påverkar kyrkligheten i stadsdelen, med speciell inriktning på barndop.

Vägledande frågor som jag har jobbat med under fältarbete och analys:

- Hur beskriver prästerna församlingen och medlemmarna?
- Hur tänker prästerna kring antalet aktiva medlemmar?
- Hur upplever de dogdustjänsterna och hur anser de att folk bör bete sig?

1.3 Disposition

Kapitlet "Ritualer och jäkelskap" kommer att handla om prästernas syn på ritualer, vad de får innehålla och vad som helst inte får vara med. Därefter följer "Kyrklighet och klass", där prästernas tankar om klasspåverkan på församlingsbornas religiösa liv vädras. I "Fantastiska och farliga Fosie" ställs den allmänna mediebildens av stadsdelen mot prästernas uppfattning om området. En avslutande diskussion sammanfattar analysen av materialet i dessa tre kapitel.

1.4 Metod och material

1.4.1 Observationer

Observationer består i första hand av seendet, men sinnesupplevelser som dofter och ljud spelar också stor roll. Tillsammans med tänkandet kan så småningom vetenskapligt material ur ett kulturellt perspektiv aktiveras. Det kanske mest kritiska är att observera någon eller något bortom sina egna domäner, att med medvetandet intakt granska sådant som man inte känner igen eller vet om, utanför ens egna gränser. Som observatör ska man på ett prövande sätt utvärdera det egna seendet. Att ägna sig åt observationer kan skapa bra information om vad människor gör, istället för bara vad de säger i exempelvis en intervju. En

blandning av vad människor gör och säger ger mångsidiga iakttagelser, men det behöver inte vara sanningen som man får fram. Det är av vikt att inse hur fel situationer och beteenden kan tolkas, och begränsningarna som uppstår endast genom att titta på vad någon gör eller inte gör (Arvastson & Ehn 2009, ss. 22-24).

Att registrera största möjliga mängd detaljer under mina observationer har underlättat mitt pusslande av en helhetsbild. Jag har observerat sex barndop och en påskgudstjänst i Fosie kyrka, och varit delaktig i ett dopsamtal. Dopen som skulle följa på mötet där jag satt med när föräldrarna och prästen språkade, gick jag inte på.

Utan att vi något tillfälle riktigt haft möjlighet att direkt presentera mig och mitt uppsåt har jag ofta försökt göra mig osynlig på någon bänk längst bak i den lilla kyrkan. Antingen har jag kommit för tidigt eller för sent till dopen. Under gudstjänsterna har jag antecknat att vad jag har sett och hört, men även givit generöst utrymme för det jag har känt och tänkt.

Frågor som fältarbetare bör ställa är när observationen börjar och slutar, samt hur och vilken skådeplats som väljs. Observationer kan komma att styra betraktaren, som i förväg kanske har bestämt sig för att leta efter något särskilt. Frågeställningarna kan utarbetas innan själva observationen, och efter insamlingen av ett visst material görs tolkningar. Fältarbetaren väljer tolkningsramar såväl som observationsplats- eller händelser. Då vissa beslut fattas i det undermedvetna, bör valen och syftet granskas i efterhand. Orden blir viktiga när observationen ska bearbetas - genom att laborera med samma text några gånger skulle den kunna göras mer opersonlig, i den utsträckningen det nu går att iaktta något utan att direkt på något sätt tolka eller värdera det (Arvastson & Ehn 2009, ss. 25-29).

Redan i de aktuella situationerna har jag strävat efter att inte uttrycka för mycket åsikter eller utvärderingar i mina observationsprotokoll, men hemma på kandidatkammaren har det likväl klart framgått att jag ibland har analyserat lite väl subjektivt. I återgivandet av beskrivningarna har jag i omarbetat, mer litterärt format försökt att balansera mina egna upplevelser med de inblandades ageranden i det slutgiltiga resultatet. "Tolkningen är en icensättande metodik som syftar till att gestalta händelser så att de återskapas" (Arvastson & Ehn 2009, ss. 29).

1.4.2 Intervjuer

Jag har även intervjuat fem personer, för att få deras syn och tankar på Fosie och dopen. Kommunikationsformen har varit definierad som ett möte där jag ställde frågor som besvarades av informanterna utifrån deras personliga erfarenheter och föreställningar. De var införstådda med mitt syfte (Fägerborg 1999, ss. 55-56).

Liksom Alf Arvidsson (2001, s 100.) skriver så har det inom mitt arbetsområde varit fråga om att intervjua människor av en specifik anledning, nämligen angående deras uppfattningar om Fosie som stadsdel och församling, samt barndop. Utrymme och relevans har inte funnits för att slumpmässigt fråga ut folk "på stan". Det har varit aktuellt att låta djungeltrumman gå så att personalen som har att göra med Fosie kyrka har känt till mitt arbete, och låtit

dem informera föräldrar att jag har planerat att närvara vid dop och dopsamtal. Alla informantnamn är fingerade.

1.4.3 Empiri

Alla informanter jobbar i Fosie församling - prästerna Kim, Connie, Inge och Charlie. Gudrun har jobbat i församlingen i nästan fyrtio år och har god kunskap om kyrkan och området. Det var via Gudrun som jag kom i kontakt med de andra, och med henne hölls den första intervjun. Samtliga informanter är etniska svenskar från Skåne, fyra av dem är mellan 50 och 65 år medan en är 20-30 år yngre.

Intervjutillfällena bokades in efterhand som jag besökte S:t Tomasgården, församlingshemmet i Fosie. I ett relativt tidigt skede fick jag en lista med datum på inplanerade dopgudstjänster och gick på fem stycken som hölls av olika präster.

1.4.4 Etiska överväganden

Mötena som alltid sker under ett fältarbete är fulla av intryck och faktorer som kan påverka situationen, det är nödvändigt ställa sig frågan vilka förväntningar och uppfattningar som finns (Arvidsson 2001, ss 101-103).

För att inte en informant ska känna psykiskt eller fysiskt obehag, finns det några riktlinjer som tillsammans går under namnet individskyddskravet. Här ingår konfidentialitetskravet, som handlar om att skydda informanten från att obehöriga inte får tillgång till hans eller hennes personuppgifter. Nyttjandekravet är ett annat krav, det innebär att forskningsmaterialet endast får användas i de syften som informanten i förväg har blivit informerad om. Forskaren måste direkt informera de medverkande om projektets villkor, utformning och syfte. Man kan avbryta sitt deltagande när som helst i den frivilliga uppgiften, vilket ska framgå. Detta är informationskravet, som hänger samman med samtyckeskravet, vilket betyder att forskaren måste ha de medverkande informanternas godkännande (Pripp 1999, ss 51-53).

Reflexivitet är ett centralt begrepp inom etnologiska fältstudier, som hänger ihop med etiska överväganden - forskarens roll är något att ideligen stöta och blöta så att ingenting blir partiskt eller självklart. Det har varit viktigt för mig att omedelbart och totalt redogöra för mina intentioner, och utföra arbetet hand i hand med ärlighet och respekt.

1.5 Tidigare forskning

Dop och ritualer har varit av intresse för att förstå och interpretiera äldre tiders människors seder och idéer. Kring förra sekelskiftet betraktades ett odöpt barn som en hedning som inte skulle komma till himlen, och enligt dåtida Bibeltolknigar var kvinnan som fött barnet oren i lika många dagar som hennes menstruation varade (Swenson 1999, ss. 18-24).

Detta klassiska forskningsområde har även använts för att analysera människors förhållande till religiösa handlingar i ett modernt samhälle. Att undersöka bruket av olika riter kan svara på komplexa frågor om sekularisering och tradition (Reimers 1995, ss. 17-28).

Inte bara samtida problem och frågor kan belysas, utan alltså även historiska berättelser och livet under olika epoker. Kunskap om religionens kronologi med reformation och demonutdrivningar, och samhällsstrukturer där dopets utformning kunde bero på hur mycket pengar man hade, går att ernå genom det som har skrivits om födelse och dop och de behäftade ritualerna och sederna (Bondeson 1996, ss. 63-75).

Dopets olika beståndsdelar och innebörder har analyserats bland annat utifrån Arnold van Genneps ritteorier. Vid stora livsomvälvningar kan olika riter utövas, inte sällan så kallade övergångsriter. Vattnet är en viktig och tydlig del av ett barndop, genom rening och pånyttfödelse får barnet en ny roll efter att ha avlägsnats från sin gamla, och på så sätt kan det integreras i en ny gemenskap (Petersson 1977, ss. 197-198).

Marianne Zetterquists rapport om kyrkobesök handlar om synen och förväntningarna på kyrkorummet. Till exempel om arkitekturen ska ha sin utgångspunkt i liturgin och i första hand fylla en teologisk funktion, eller om den religiösa effekten uppstår när rummet används och att man på så sätt avsäger arkitekturen sakrala förmågor (Zetterquist 1989, ss. 7-11).

Kyrkans gudstjänster och en del andra verksamheter bestäms till viss del utifrån två handböcker från 1986, "Den svenska kyrkohandboken" och "Den svenska psalmboken". Även om bönerna och psalmerna är reglerade av manualer, skapas kyrkans identitet av hur man utformar just gudstjänsterna och bönegemenskapen. Instruktionerna i handböckerna har en strukturerande funktion (Idestrom 2009, ss.177-179).

Fosie undersöks utifrån historiska fakta och boendes egna upplevelser i en bok utgiven av Fosie Stadsdelförvaltning. Invånarnas positiva och negativa åsikter om områdena och människorna varvas med tillbakablickar hur det gick till när höghusen planerades och uppfördes. Problemen i de sociala strukturerna nämns ofta - hur det som skulle bli modernt och bra på en del håll ganska snabbt blev nergånget och baktalat (Fosie Stadsdelförvaltning i samverkan med Storstadens arkitektur och kulturmiljö Malmö 2001, ss. 7-45). Även i rapporten "Sociala värden i olika sociala världar" behandlar man segregationen i Fosie, med avstamp i olika sorters dimensioner av stadsdelen och invånarna, följt av statistiska sammanställningar (Stigendal 1997, ss. 19-23).

1.6 Teoretiska perspektiv

1.6.1 Klass och kultur

Konstruktioner och föreställningar kan tala om hur en viss stadsdels invånare är, lika mycket som hur de inte är (Högdahl 2003, s. 62). Kulturellt, ekonomiskt och socialt kapital är viktigt för kunskapsproduktion, liksom utbildningsnivå. Att bortse från sådana skillnader och faktorer är enligt Beverley Skeggs (1999, s. 33) identiskt med att bortse från privilegier och försöka dölja de som äger kunskapen. Fördomar eller föreställningar om klass och kultur kan skapa en bild av en människa, och genom dessa uppfattningar förstås han eller hon - utifrån attityden att beteendet beror på klass, kultur och kunskap (Fioretos 2009, ss. 162-166). Normer bildas hos den grupp som har mer kapital och kunskap än en annan grupp, som man inte sällan hänvisar till som *de andra*. De andra, de vars kunskap eller erfarenheter inte lyckas bli paradigmatiska och normala, benäms utifrån referenser till det egna jaget hos de som producerar kunskap och tillhör den normativa gruppen. Kunskapen och kapitalet hos denna grupp kan uppfattas som legitim och allenarådande om kommunikation inte sker över gruppens gränser (Skeggs 1999, ss. 35-38).

Kulturellt såväl som socialt kapital påverkas av klass, kön, etnisk bakgrund och familjeförhållanden. Stereotypa uppfattningar skapas genom att tvinga in människor olika fack, på så sätt ersätter stigman och stämplor individuella livsöden. Ingenting i en persons livsöde sker automatiskt, vilket gör alla förutsättningar och erfarenheter unika - även om ens sociokulturella förflutna är detsamma som någon annans, kan bakgrund och villkor vara olika. Ens sociala och kulturella kapital står över den kulturella bakgrunden (Ålund 1997, ss 90-91).

En vanlig bild av den typiske förortsbon är att det är en ung man med utländsk bakgrund (Bäckman 2009, ss. 49-51). Och områden där befolkningen är etniskt blandad får ofta dåligt rykte och en stigmatiserande stämpel - skillnader mellan klasser kan kopplas ihop med etniska olikheter (Ålund 1997, ss 82-83). Många med annan etnisk bakgrund än svensk på samma plats kan lätt skapa en särprägel för området, ett materiellt uttryck för detta skulle kunna vara moskén i Malmö (Ristilammi 1999, s. 103).

Pierre Bourdieus begrepp habitus handlar om en relation mellan struktur och praktik, ett system i kroppen och sinnet som bestämmer en människas handlande. Olika existentiella eller materiella strukturer formar system av dispositioner - strukturerna skapar habitus, ur vilken en viss praktik produceras. Enligt Bourdieu är praktiken klassbunden, och kan reproducera strukturen igen. Således är habitus en produkt av strukturer, som producerar praktiker eller handlande, och sedan återskapar strukturerna. Habitus bestämmer då en persons kulturella kapital, ett av alla symboliska kapital som existerar. Det finns möjlighet att kombinera och konvertera olika kapital, kulturellt kapital kan hjälpa en att få ekonomisk kapital till exempel. Längst ner i samhällsskiktet finner man inte alls mycket kapital, vilket blir en ond cirkel, då man måste känna och kunna anamma den legitima kulturen för att få kulturellt kapital. Genom att markera den egna

klasstillhörigheten och avgränsa sig från andra, utformas strategier för att höja eller legitimera den egna positionen. Dessa reproduktionsstrategier används av den dominanta klassen som ett vapen att ägna sig åt kulturellt förtryck, menar Bourdieu (Borda & Lundin 1986, ss. 67-68).

Det finns även religiöst habitus enligt Bourdieu, vilket innebär att exempelvis en kyrka eller församling kan tvinga på människor en viss trosuppfattning. Genom detta utövar den dominanta gruppen - kyrkan - religiös makt (Furseth & Repstad 2005, ss. 84-87).

1.6.2 Plats och fenomenologi

Människor transformeras till sociala varelser genom att förhålla sig till platser och ting. Ett rum bestäms utifrån vilka sociala relationer som finns i det. Men det fungerar även på andra hållet - människor påverkas av rum och platser, med effekten att identiteter kan skapas. Genom att agera i världen skapas kunskap om den (Hansen & Salomonsson 2001, ss. 16-17).

Hus, gator och människor kan utgöra en plats, men platsen kan också bestå av områdets representationer och föreställningar. En plats kan innebära fysiska och rumsliga möjligheter, villkor och begränsningar lika mycket som människorna i miljön. Effekten av andras uppfattningar om en plats kan bli att sociala processer syns tydligare. Skapandet av en plats som representationer och föreställningar kan bero på värderingar och känslassociationer hos olika individer. Upplevelser och uppfattningar om sin egen eller någon annans plats kan grunda sig i perception och erfarenheter. Geografiska eller sociala platser - ett och samma område kan refereras till som olika sorters arenor, sociala avstånd kan skapas via media och många har en uppfattning om platsen oavsett om man känner till den eller omdömet beror på homogeniserande åsikter. Den geografiska platsen ligger där den ligger, men inte bara regelrätta förorter drabbas av stigmatiserande rykten, utan det kan drabba platser belägna var som helst. En plats kan vara imaginär eller verklig, beroende på hur den benäms. Ett faktiskt exempel skulle kunna vara skillnaden mellan att tala om Professorgatan, eller att säga förortsfosie (Bäckman 2009, ss. 49-51).

Plaster kan innebära och förmedla ett brett spektra av känslor - trygghet eller instängdhet, dramatik eller händelselöshet. Mentala landskap i form av historia, minnen, världsbilder, namn och tankar påverkar hur man rör sig och uppfattar en plats (Ehn & Löfgren 2001, ss. 95-100). Inte bara den faktiska miljön influerar och berör, utan även den symboliska betydelsen av en plats. Därför är det angeläget att utgå från olika specifika platser för att få en helhetsbild av berättelser och situationer (Arvidsson 2001, s 85). Oavsett vilken plats det rör sig om, så handlar människor på ett speciellt sätt i en konkret situation - de händer, interagerar och aktiverar på olika sätt när de förfogar över ett rum eller landskap. En persons livsvärld utgörs av miljön, mänsklig och materiell, där mening skapas. Tingen ingår i livsvärlden, men olika människors kulturella aktivitet innebär olika sorters livsvärldar (Frykman & Gilje 2009, ss 10-23).

Enligt fenomenologins tankesätt så startar tanken i någonting, och slutar i någonting - det handlar om att lägga tonvikt vid det som finns mellan tankens början och slut. Den sträckan eller utrymmet består av filosofisk reflektion. Förutfattande meningar om ett fenomen blockerar målet att se det ursprungliga. Filosofen Edmund Husserl talade om stum erfarenhet, som ideligen bör utgöra grunden för reflektion om saker eller fenomen. Vad ett föremål är till sitt väsen föds ur att man varseblir eller minns det specifika föremålet. Om man bortser från ens förhandstänkande om ett fenomen kan man sedan reducera det, till den slutgiltiga idén eller begreppet - stolen, bilen, altaret och därigenom skönja det originära. Man reducerar sig själv till ett rent tänkande jag. En annan variant är att använda sig av generalisering som verktyg. Om fenomenets diverse kännetecken generaliseras och abstraheras i tanken, uppstår en kompott av egenskaper som är tveklöst nördvändiga och fundamentala för fenomenets väsen. Det fenomenologiska projektets resultat är insikten om ett fenomen och den efterföljande beskrivningen av själva insikten. Men det finns ett logiskt problem med båda varianterna, de kolliderar eftersom man inte kan nollställa sig samtidigt som man generaliserar. Det blir motsägelsefullt, tanken som är subjektiv infiltrerar ju beskrivningen som är objektiv (Bjurwill 1995, ss. 41-46).

1.6.3 Ritual och rutin

En ritual innebär upprepning, men inte på det mekaniska sätt som ofta kan utmärka en rutin, utan på ett mer koncentrerat eller ibland högtidligt sätt. Rutiner är förknippade med vardagslivet, medan ritualer är något annorlunda som bryter av från den alldagliga lunken. En rutinmässig handling kan växa sig dramatisk eller känsloladdad i en persons liv, och laddas på ett rituellt sätt. När en rutin avbryts står det klart att världen nog inte hade fungerat utan fungerande mönster och upprepningar - först när rutinen upphör att gälla kan fördröjning och osäkerhet märkas i den oförutsedda situationen som stoppet innebär. Om nu en rutin kan bli rituell, så kan en ritual lika gärna bli till något rutinmässigt. En slentrianritual är som en innehållslös rutin, likheterna och skillnaderna kan vara hårfina, exempelvis innehåller både rutiner och ritualer väntan och rytmisk repetition. Väntan kan skapa trygghet, men ordning kan lätt förvandlas till kaos för den som tror sig veta vad som ska hända och litar till det förutsägbara (Ehn & Löfgren 2010, ss. 113-118).

För att befästa en människas existens, används enligt van Genep (1972, ss. 2-13) överflyttningsriter, viktiga vid födsel, äktenskap, vuxenålder eller förflyttning till högre samhällsklasser. Ritualer kan delas upp i positiva eller negativa, direkta eller indirekta. Ofta hänger de ihop och kan praktiseras tillsammans. En passagerit kan innehålla sektioner med separationsriter och även förflyttningsriter, exempelvis ett dop där man först jagade bort djävulen och sedan förde in barnet i den världsvida kyrkans kristna gemenskap. En passagerit kan användas just för att eliminera farliga effekter.

2 Ritualer och jäkelskap

På ett dop i Fosie kyrka för Leonard sprang finklädde barn mellan bänkraderna, folk pratade högt och omfamnade varandra. Gästerna pratade och skrattade mycket, något som kan kännas igen från många stunder precis innan en dopgudstjänst ska sätta igång. När så prästen gled fram och hälsade alla välkomna för att sedan läsa en bön, tystnade samtliga. Endast bänknarr och barnljud förnimdes. Kyrkklockorna genglöjd, och så dånade orgeln igång. Processionen som förutom prästen bestod av fem vuxna och dopbarnet kom in, och så tystade orgeln ett kort tag innan psalm 181 hastigt sjöngs. Få eller inga av gästerna konsulterade psalmböckerna framför sig, den enda rösten som hördes var kantorns djupa sång. Några barn skrek och grät, annars var allas uppmärksamhet riktad framåt mot de församlade vid altaret. Prästen talade ideligen om att alla skulle be och höra evangeliet, varje gång riktat mot ett vi. När han hade läst ur Bibeln och började berätta om dopet tycktes koncentrationen bland publiken försämrats - några vände sig om i bänkarna och pratade, vissa ägnade sig åt att leka med barn eller att ta foton. Prästen skrattade och skojade och verkade försöka skapa en levande predikan. När psalm 606 drog igång under vuxnas hostningar och yngres gråt, började föräldrarna och faddrarna prata och skratta lite. Ett tappert litet gäng tittade i psalmboken och mumlade med ibland. När dopvattnet skulle hällas upp fanns det gäster som skrattande vände om och lutade sig mot varandra för att prata. När alla skulle stå upp och läsa trosbekännelsen skedde det lite snabbt från prästens sida, och endast en gäst läste med medan majoriteten av de andra lekte med barn och filmade ömsom dem, ömsom dopfamiljen.³

För att stärka en människas existens kan överflyttningsriter användas, de är viktiga vid födsel, äktenskap och andra förändringar i livet som intåget i vuxenåldern eller avancemang till en högre klass eller status. En passagerit som dopet innehåller inslag av såväl separationsriter som förflyttningsriter. Man driver ut ondskan, förr var det mer konkret djävulen som skulle ut ur barnets kropp, och sedan transporterar man in barnet i den gudomliga gemenskapen. Det finns positiva och negativa ritualer, och direkt eller indirekta (van Gennepe 1972, ss. 1-13).

Leonards dop fortskred, och när han fått vatten på huvudet i den soliga och kvava kyrkan, bar prästen skrattande upp honom och gick omkring med honom bland det flygande dammet. Förutom fotograferingsljuden som tilltog i styrka, blev det nu väldigt tyst bland gästerna. Många log ikapp med prästen och Leonard, och när rundan avslutades blev det mycket prat och ljud igen. Barnen som förde väsen tystades när det var dags för Fader vår, men bara någon enstaka

³ Observation, dopgudstjänst Fosie kyrka 110402

läste tillsammans med prästen och vaktmästaren. Under psalmen "Tryggare kan ingen vara" försökte sig en av männen framme vid familjen på att sjunga, i övrigt tog folk hand om sina barn, pratade och pekade och tog bilder.⁴

Dopet gav en känsla av avslappning kombinerat med arrogans. När klockorna slog och när pojken bars runt för att hälsa på släkt och vänner, skulle nog många säga att kyrkan värmdes av högtidlighet och intresse. Att mer eller mindre bakom prästens rygg viska och fnissa kan däremot tyckas symbolisera motsatsen. Den här blandningen skapade en skillnad som genomsyrade hela ceremonin, kanske tydliggjordes var och ens inställning när det efter dopet var fritt fram att antingen gå fram till familjen och fotografera, eller ta sin jacka och lämna kyrkan.⁵

2.1 Ordning och kaos

Att förhålla sig till ting och plats gör att människor blir till sociala varelser. Genom att agera på olika sätt och delta i världen får man kunskap om den. Ett rum bestäms av vilka sociala relationer som existerar i det. Men även människorna påverkas av rum och platser, som kan skapa identiteter och svara på frågor om vem och vad man är (Hansen & Salomonsson 2001, ss. 16-17). Tryggheten att känna till vad som komma skall slås i spillror om någon överraskning eller avvikelser sker, åtminstone för den som förlitar sig på förutsägbarhet (Ehn & Löfgren 2010, s. 118). Ett dop skulle kunna ses som en rutinritual, där det förutbestämda inte har särskilt stort spelutrymme för förändring.

Ett chockartat avbrott var dock när kantorn inte dök upp på Iris dop. Något försenad skyndade prästen in genom kyrkan och påkallade allas uppmärksamhet genom att säga att det var ett krisläge - de hade ingen musiker. Någon bland de församlade frågade om hon skojade. Prästen tyckte att det var fruktansvärt och frågade om folk ville att de skulle genomföra ceremonin. Enligt henne vore ett dop utan musik extremt tråkigt. Tystnaden som hade infunnit sig strax innan klockan ett löstes nu upp i en kakafoni av röster. Från någonstans hördes negativa termer om Svenska kyrkan, de yngre och medelålders besökarna skrattade medan de fullt påklädda seniorerna längst fram satt tysta. En kvinna berättade att hon direkt tänkte på en vattenläcka eller något annat när prästen talade om en kris. Mannen några bänkar bort menade att krisläge även var att han missade en match mellan italienska lag, och så var diskussionen om fotboll igång. Tio över ett hade Iris dopgudstjänst fortfarande inte börjat, prästen och vaktmästaren turades om att försöka ringa någon annan kantor men utan framgång. Ut och in ur kyrkan skyndade prästen och bytte till slut om, efter tal om sista chansen att få tag på någon musiker. När ceremonin var slut kändes prästen något resignerad, dopet blev med hennes egna ord torftigt utan musik. Hon tog tillfället i akt att berätta om Fosie kyrkas dopfunt - en klenod som gästerna gärna fick fotografera. Det är

⁴ Observation, dopgudstjänst Fosie kyrka 110402

⁵ Observation, dopgudstjänst Fosie kyrka 110226

Malmös äldsta dopfont, och prästen fortsatte att berätta om hur man förr stoppade ner barnet helt och hållet i det kalla vattnet. Folk hade börjat prata och stampa medan prästen presenterade dessa fakta, och hon ursäktade än en gång för att det hade blivit så tyst och konstigt utan musik. Därefter började människorna gå fram till dopfamiljen och fotografera.⁶

Ordningen hade transformerats till kaos, den utstakade väntan bröts men konventionen som kollapsade ersattes inte av någon positiv frihet utan av oro och rastlöshet. Ingen verkade vilja ha den här förändringen, det var snarare som ett bedövande slag när något så självklart och centralt som musiken uteblev (Ehn & Löfgren 2010, ss. 116-119).

I efterhand uttryckte Connie som hade hållt i dopgudstjänsten hur pinsamt det var. Det var visserligen det mänskliga faktorn som gjorde att någon musiker inte ens var inbokad, men Connie tyckte att det var fruktansvärt att ge ett så oproffsig intryck av hela kyrkan vid ett så sällsynt tillfälle då de mötte enskilda församlingsbor.⁷

2.2 Ritualer i färdiga paket

När Stina döptes bakade man in en smula kreativitet i rutinen, när Björn Skifs spelades i kyrkans högtalare under processionen - en avvikele som gästerna tycktes gilla, oavsett om de kände till den eller ej. De gungade i alla fall med under denna svängiga introduktion till ritualen.⁸

Connie berättar att föräldrarna ansåg att låten var andlig och handlade om kärlek.⁹ Angående ett annat dop utan någon direkt personlig prägel hävdar prästen Inge att familjen inte ville ha något annat än det färdiga paketet. Han har ingenting emot om man känner någon som sjunger bra, och som kan sjunga en eller två visor som på något sätt passar in i en dopgudstjänst, men han är tveksam till att kompromissa för mycket:

Men ... vi ska inte sekularisera dopet och göra det till något sorts namngivningsceremoni i kyrkorummet och tunna ut, det det verkligen handlar om att du blir kristen, det är en relation till Jesus, en bestämd historisk person med ett bestämt budskap, som inte kan göras till vad som helst, det är det det handlar om och det ska tydliggöras där. För det är inte för mig tänkbart att byta ut bibelorden mot diktläsning i allmänhet, byta ut de kristna sångerna mot lite allmänna visor för då är det inte längre ett kristet dop. Mycket hederligare, mycket bättre att ha en namngivningsceremoni på Folkets hus eller där hemma.¹⁰

⁶ Observation, dopgudstjänst Fosie kyrka 110226

⁷ Intervju med Connie 110413

⁸ Observation, dopgudstjänst Fosie kyrka 110409

⁹ Intervju med Connie 110413

¹⁰ Intervju med Inge 110418

Kim som också är präst, tycker absolut att det är kul när föräldrar har egna önskemål och vill utforma dopakten personligt. Handboken som prästerna använder har gränser, men är inte snäv. Det ska sjungas två psalmer och vissa ord måste sägas men det är ett ganska stort spelrum. Apropå det färdiga paketet i samband med fosiebornas dop, menar Kim att det är skillnad på att säga att det är på ett visst sätt, istället för att berätta om alternativen. I så fall har församlingsmedlemmarna inget större val än att ta hela paketet, Kim vill att de ska vara delaktiga och hävdar att församlingsborna tycker att det är jättetrevligt om de är det. Det är viktigt att tänka på vad som ligger bakom orden som Svenska kyrkan använder, så att folk kopplar och förstår vad de menar.¹¹

I moderna samhällen lever en skillnad kvar mellan religiösa och sekulära världar och värden. Olika sorters riter kan hänga ihop och utövas i kombination med varandra (van Gennep 1972, ss. 2-13). Inge vill inte kalla dopet för en ceremoni:

...gudstjänster ja, det låter bättre. Men ibland kan man känna sig som en ceremonimästare, men Gud vare tack, så är det alltmer sällan utan vid gudstjänst får jag fira med dem som kommer dit. Det är för illa om jag ska behöva känna mig som en ceremonimästare.¹²

Ritualer och rutiner hör ihop, men det existerar också ett distinkt avstånd däremellan. En rutin är enligt Billy Ehn och Orvar Löfgren (2010, ss. 113-117) något av en sämre version eller förtorkad kopia av en ritual. Ritualen innebär också upprepning, men med en koncentrerad högtidlighet som en mer mekanisk rutin saknar. Medan rutin är sammankopplat med vardag så utmärker sig ritualen som ett avbrott från det tråkiga, och som något annorlunda med känslomässig laddning. Rutiner tas gärna för givet, det är först i avbrottet och oförutsedda situationer som irritation, okunskap och fördröjning kan genereras. På samma sätt som en rutin kan bli rituell, kan en ritual förvandlas till slentrian. Upprepning kan dock både vara tråkig och magisk, att vänta på det som man vet kommer att ske kan skapa trygghet. Under en dopgudstjänst kan det säkerligen tänkas finnas representanter för å ena sidan de som under jämförelser med pesten lidande bevitnar ritualens kontinuitet, och å andra sidan de som finner den stadiga gudstjänsten tilltalande, en välkänd hållplats mot den främmande framtiden.

¹¹ Intervju med Kim 110426

¹² Intervju med Inge 110418

3 Kyrklighet och klass

Tolkningen kan göras att både Connie och Inge har makten att veta vad som är passande eller opassande i en gudstjänst, och själva bestämma ramarna för hur liberala experiment man bör få utföra. Med stöd av Beverley Skeggs (1999, ss. 33-38) skulle det kunna gå att placera Connie, Inge och de andra prästerna i en grupp som har mer kapital och kunskap än en annan, i detta fallet församlingsborna eller "vanligt folk". Normer skapas och den ena gruppens kunskap och erfarenheter blir normaliserade och paradigmatiska. Om då de flesta mötena och störst del av kommunikationen enbart sker mellan de tillhörande den normativa gruppen, bildas en uppfattning och legitimitet kring deras kunskap och kapital, och följderna blir en distans till församlingsgruppen. Prästernas kapital, kulturellt, socialt och kanske även ekonomiskt, tillsammans med deras utbildning kan tänkas påverka relationen med de som söker sig till Fosie församling för exempelvis barndop. Kunskapen och eventuella privilegier som prästerna disponerar är beroende av det förhållandet, och tack vare det kan symboliskt kapital ibland produceras hos prästgruppen.

Finns det en dold agenda där skillnad görs mellan det som är lämpligt och det som är passande, och där Björn Skifs inte platsar?

3.1 Vad dopet bör innebära

På frågan om varför folk väljer att döpa sina barn svarar prästerna olika. Inge tror att det handlar mycket om familjetraditioner, en kristen förankring som inte behöver vara genomtänkt. Idag tycker han att det mer och mer har blivit ett personligt ställningstagande, men anser samtidigt att det självklara kulturmönstret är i upplösning:

Och det händer ju att jag får en dopfamilj som härförleden, där jag tar upp ett samtal om dopets innehåll och så, "Ja men det är klart vi är kristna, att vårt barn ska vara med i det här sammanhanget för att vara kristen", ja jag har inget mer att säga, ni vet redan allt väsentligt.¹³

Kim tror kanske inte att folk döper sina barn av samma anledning som förr, utan att man önskar sitt barn någon form av trygghet - att dopet är lika mycket en omtänksamhetshandling som en välkomsthandling. Han tror inte att det har skett

¹³ Intervju med Inge 110418

någon förskjutning mot förr, att man döper ungarna för att de inte ska hamna i helvetet. Men Kim påpekar att det funnits tider då man faktiskt gjorde det, och även praktiserade nöddop. Tanken på nöddop är fruktansvärd enligt honom, innebörden stämmer inte överens med hans syn på dopet. Kim ser inga problem om folket i Fosie ser barndopet som en namngivningsceremoni:

Gud ger oss ett namn, och kallar oss vid namn står det till och med, och barnet får ett namn, blir en person på något sätt, det blir man ju inte av sitt namn men symboliskt sätt, så kan man ju också tänka att Gud uttalar barnets namn. Jag vet ju människor som skäller på dem, eller skäller och skäller, men som säger till dem att det här är ju fel förstår du, det har ingenting med namn att göra. Istället för att tolka deras sätt att se på det.¹⁴

Prästen Charlie anser däremot att det bör tydliggöras vad ett dop handlar om. Enligt honom har dopet blivit traditionaliserat och insitutionaliserat - tron har kommit bort lite. Många människor har enbart en sekulär syn på kyrkan, och det är ett väldigt stort problem. Charlie försöker bygga vidare på människornas tradition, och berättar att dopet är ett sakrament. Han är ödmjukt tacksam så länge människor har förtroende för Fosie församling och söker sig dit, men han vill samtidigt lyfta upp och betona trosaspekten:

Jag tror många svenskar är sekulariserade, men många tror jag inte i fullt förstånd, vilket andligt djup och vilken andlig kraft Svenska kyrkan bär på.¹⁵

Inge anser till skillnad från Kim att det är ett problem om föräldrar blott ser dopet som en namngivningsceremoni, han har under dopsamtal berättat att utgångspunkten bör vara att föräldarna själva tycker att dopet är någonting bra och fint som de ger till sitt barn. Om man kommer och vill ha ett dop enbart därför att farmor tar illa upp om barnet inte blir döpt, är det inte alls bra enligt Inge. Alla har rätt att döpa sina barn, men utgångspunkten bör vara att föräldrarna själva anser det vara någonting bra och riktigt, att de ger barnet någonting fint. Annars är det bättre att avstå, och sedan låta barnet själva ta ställning när han eller hon är äldre:

För om ett barn är döpt men aldrig får höra någonting positivt kring dopet och kristen tro hemma, då har man förstört dopets gåva, i alla fall gett det negativ belastning. Jag kan säga att detta har blivit mindre, jag skulle vilja säga att alltmer så blir det ändå så att detta blir något som man väljer därför att man verkligen vill det.

Inge fortsätter att prata om dopsamtalen som han håller med föräldrar, det är ingenting som han utformar i förväg eftersom de ju har bestämt sig för dop när de kommer till honom. Det är ytterst sällan någon deklarerar en så negativ uppfattning att det blir komplikationer, trycket från omgivningen är nästan aldrig så stort att människor känner att de måste anordna dop även om de inte själva vill.

¹⁴ Intervju med Kim 110426

¹⁵ Intervju med Charlie 110331

Kategorin som förr kom och var avogt inställda till dopet, söker sig inte längre till kyrkan utan anordnar istället namngivningsceremonier.¹⁶

Connie förbereder inte heller sina dopsamtal på något speciellt sätt, det handlar snarare om att sondera föräldrarna och ställa frågor beroende på hur talföra de är. Dopsamtalen kan bli långa eller korta, Connie frågar om varför föräldrarna vill döpa sitt barn, men då vissa är känsliga och försagda poängteras det att det inte är något förhör utan enbart nyfikenhet från hennes sida.¹⁷

Kim instämmer att det aldrig är två liknande samtal och att det därför inte är nödvändigt att planera vad som ska sägas och hända, utan se vad som sker i mötet. Kim har inte någon agenda som han vill trycka i föräldrarna, utan han ser varthän samtalet leder efter att de har pratat om hur de ska göra under dopet och vad som ska sjungas. Det är viktigt att vara känslig för föräldrarnas frågor, om de har några.¹⁸

En lite avvikande syn på dopsamtalen uppvisar Charlie, något som mer liknar en agenda. Under ett samtal med föräldrar kan han alltså ta upp att dopet är ett sakrament, och att när man blir kristen tas man även upp som medlem i den världsvida kyrkan och ens synder blir förlåtna. Rent teologisk information således, och sedan går Charlie vidare med praktiska saker som hur dopet fungerar. För honom är dopsamtalet en möjlighet att ge kyrkan ett ansikte.¹⁹

Medan Connie och Kim inte bryr sig om att utforma några detaljerade dopsamtal, läser Inge av föräldrarna och deras insatthet, och Charlie väljer att berätta om dopet som sakrament. Är det olika reaktioner på den gemensamma uppfattningen om att de flesta i Fosie inte känner till dopets djupare och religiösa betydelse? (Fioretos 2009, ss. 162-166) (Skeggs 1999, ss. 35-38).

3.2 Pedagogik och fromhet

På Simons dop talade Charlie förvisso till de församlade gästerna om att de säkerligen hade hört om Jesus, dopet och tron i andra sammanhang, men han tänkte trots det prata mer ingående om varför vi döper barnen. Dopet är enligt predikan den underbaraste gåvan i det sekulariserade Sverige, all världens rikedom och status är ett glas vatten jämfört med dopet - obetalbart. Charlie hävdade att en troende kristen inte vill byta bort någonting mot dopet. Människorna i kyrkan tittade framåt mot honom, och det ekade när han fortsatte med att upp till 80% i vårt land är döpta, men de går i livet och vet inte vilken gåva och skatt de bär på. Som avslutning uppmanade Charlie alla att söka efter Gud och dagligen dricka ur förlåtelsens källa.²⁰ Liksom vid dopsamtalen valde

¹⁶ Intervju med Inge 110418

¹⁷ Intervju med Connie 110413

¹⁸ Intervju med Kim 110426

¹⁹ Intervju med Charlie 110331

²⁰ Observation, dogudstjänst Fosie kyrka 110514

han att undervisa församlingsmedlemmarna om dopets innebörd. Prästyrkets pedagogiska aspekt är viktig, Charlie resonerar utifrån att det är prästens uppgift att förkunna Ordet klart och tydligt och att förvalta sakramenten. Undervisningen av människor är jätteviktigt, men det får inte övergå till att man prackar på och omyndigförklarar. Charlie förutsätter att när han predikar evangeliet så kan det ge människor förtröstan och trygghet, han vill bygga upp dem i tron med klassiskt kristna gudstjänster.²¹

Alla informanter talar om att det är fattigt i Fosie. Inge talar om en försvunnen kyrklighet, något som härleds till klass och politik:

...så är Fosie en del av det gamla arbetarmalmö, här i trakterna fanns ju Per Albin Hanssons barndomshem, det röda Malmö ... Nej alltså man skulle ha att göra med kyrkan vid de här tillfällena, vid dop, vid konfirmation, vid vigsel och vid begravning, därutöver var av ondo.

Dagens kyrklighet är uttunnad, menar Inge. Det är en märkbar skillnad mellan Fosie och andra församlingar, där finns inte längre någon självklar religiositet.²²

Connie talar om fromma församlingsbor i Fosie, människor som har personliga gudsupplevelser. De har varit med om saker och bygger sin tro på det egna lidandet.²³

Kanske syftar Connie på de mestadels äldre besökarna som kom till Fosie kyrka på påskdagens gudstjänst. I sina till synes bästa söndagskläder läste kyrkobesökarna med i bönerna och sjöng med i psalmerna. På givna signaler ställde de sig upp när man skulle, vissa med hjälp av kryckor eller genom att dra sig upp i bänken framför, några skakande av ålderdom eller sjukdom. Vithåriga eller kala hjässor syntes överallt när de böjde sina huvuden eller tittade rakt fram mot prästen och altaret. Glasögon blänkte och hostningar var det enda som skulle kunna liknas vid störningar, i stort sett alla tog nattvarden och mottog sedan leende varsin påsklilja utanför kyrkan när den en och en halv timme långa gudstjänsten var över. I början av gudstjänsten hördes kyrkklockorna, och det enda spädbarnet som var där grät - en situation som hämtad ur ett dop för några ögonblick, men övriga likheter var svårfångade.²⁴

Det finns uppfattningar om att en persons beteende beror på dess klass, kultur och kunskap. Föreställningarna eller fördomarna om klass och kultur kan forma synen på en människa, och han eller hon förstås då utifrån den uppfattningen i olika sammanhang (Fioretos 2009, ss. 162-166). Connie tycker inte att barndop är kul, gästerna är okoncentrerade. Föräldrarna i Fosie är unga, enligt Connie mellan 20 och 25 år när de får första barnet. Oftast är det främst gästerna som är ouppmärksamma, men folk är generellt främmande för det kristna språket. I regel har Connie som präst med sig någon i dopföljet som är närvarande även mentalt. Det bör vara åtminstone lite fokus på prästen, det är ju en

²¹ Intervju med Charlie 110331

²² Intervju med Inge 110418

²³ Intervju med Connie 110413

²⁴ Observation, gudstjänst Fosie kyrka 110424

kommunikation mellan denne och församlingen. Hon pratar om det som faller in på barndop, i de allra flesta fall är det goddag yxskaft-upplevelser, så predikan blir därefter då alla gäster ändå endast tittar på barnet.²⁵ De existentiella strukturerna som Connie målar upp, och de materiella och fattiga som Inge nämner, kan tyckas befästa att fosieborna har habitus mot sig, dålig eller ingen tillgång till kulturellt och ekonomiskt kapital och därför dåliga möjligheter att höja sin ställning (Borda & Lundin 1986, ss. 67-68).

3.3 Fördomar om uppförande

Kanske hänger Connies uppfattning samman med Inges tal om klasspåverkan på Fosie som församling, Inge upplevde nämligen en viss förutfattad misstänksamhet mot Alriks unga föräldrar när han skulle döpas, men blev väldigt positivt överraskad av gudstjänsten.

Och det va inget vaakum där ... Nä och det överraskade mig lite, för att jag hade kanske, jag menar, man har en liten föraning från dopsamtal men i det fallet så stämde inte den bild jag hade gjort mig, utan det blev mycket mer positivt än vad jag tänkt mig. Men jag kan se i deras ögon om de är med i det som händer ... det blev ovanligt bra. Och det är roligt att bli överraskad på det sättet.²⁶

Kyrkans port var öppen och vitt ljus trängde in utifrån. Inge testade att prata i mikrofonen, och klargjorde för gästerna att det inte var tillåtet att fota med blixtr mellan första och sista psalmen. Med pondus uppmanade han sedan de församlade att förbereda sig på att sjunga med ordentligt. Därefter gick han till vapenhuset för att vänta med processionen, och endast dämpat tal hördes då från publiken. Lite ljud och allmänt prassel, i övrigt tysthet. Inge pratade däremot i normal samtalston med vaktmästaren, och välkomnade samtidigt nya gäster. Det blev lite mer prat allteftersom ytterligare människor kom in i kyrkan, men omfamningarna gästerna emellan andades av stillhet. Med barsk stämma manade Inge att passa på att blixtra med kamerorna under processionen. Några kom under buller och skrammel in i sista stund, och Inge reagerade med en harkling. Under psalm 21 fick alla i dopföljet psalmböcker, vilka öppnades osäkert. Inge bad alla att sjunga med för att det skulle bli en bra gudstjänst. Medan Arik gallskrek konstaterade Inge att de som är så små inte kan redigeras. Jesu ord om dopet och tron lästes för den församlade skaran, och berättelsen om korsfästningen och det färdiga uppdraget på jorden följde. Inge talade fritt om att uppgifterna om Jesu liv går isär, men att allting skedde för cirka tvåtusen år sedan. Inte ett enda surr kom från gästerna när de fick höra om vikingarna som inte var lätta att tas med för barfotamunkarna som kom med Vite krist. Fosie kyrka byggdes strax efter det, den är ungefär 800 år

²⁵ Intervju med Connie 110413

²⁶ Intervju med Inge 110418

gammal. Fritt och inlevelsefullt uppmanade Inge föräldrarna att berätta för Alrik att han är döpt och kristen. Människorna i kyrkbänkarna satt som vore prästen en förtrollande stamfader, han berättade om de vackra fantasibilderna på Jesus som bland annat finns på kyrkans rosettfönster, men att bilden i våra hjärtan är bättre. Under den traditionella "Trygga räkan" tittade de flesta i psalmböckerna med nedböjda huvuden, läpparna sjöng försynt förutom hos fåtalet som pratade med varandra. När det var tid för bön läste Inge montont, med ett eko från de församlade. Ännu när dopljuset tändes och fadderbrevet överlämnades, stod människorna i kyrkan fortfarande upp. Inge gav sin tillåtelse att alla kunde sätta sig ner, och tackade personen som högt upprepade hans amen efter en bön. Efter blandade insatser och koncentration under bön och psalm slog Inge ihop händerna och förklarade den stora fotograferingsstunden inledd. Fortfarande dämpat och stilla, blixterna överröstade mumlet och prasslet. Inge smög omkring för att inte inkräkta på fotografierna, men när han hade hämtat ett smalt och vitt ljus hos vaktmästaren påbjöd han en minut av stillhet innan det var dags att bryta upp från kyrkorummet och fortsätta till dopkalaset - ta ner kamerorna och låt tankarna gå till Alrik. Många tittade ner, en hostning smälde till innan Inge avbröt tystnaden och välsignade Alrik. Han skakade sedan hand med de flesta och önskade dem en god fortsättning på dagen. Alrik bars omkring och folk stod tysta mitt i gången, ljuden från skor hördes och en del satt kvar.²⁷

Konstruktioner och föreställningar kan tala om hur en viss stadsdels invånare är, lika mycket som hur de inte är (Högdahl 2003, s. 62). Inge känner igen sig i Connies beskrivning av Fosies unga föräldrar, men vill ändå framhäva att situationerna och beteendena trots allt tillhör ovanligheterna. Om Connie agerar mer uppgivet i okoncentrerade dopsituationer och enbart pratar om det som faller in, så vill Inge snarare till en början sätta ner foten eller slå i näven när folk inte sköter sig. Om man öppet visar ett ointresse under en gudstjänst så reagerar han, och markerar tydligt vad han tycker om det. Det blir ingen riktig gudstjänst om han blir påverkad, vilket han blir eftersom det ska vara ett samspel mellan präst och de som kommer till kyrkan. Respons är ett måste, annars känns det för Inge som om han talar ut i ett vaakum och då gör han gudstjänsten så kort som möjligt. Hans uppgift är att etablera kontakten, men den måste landa och sedan komma tillbaka till honom. Att vara nära de som är på gudstjänsten, och få ögonkontakt med dem, är bra.²⁸

Till skillnad från Connie så anser Inge att det ibland inte är så värst koncentrerat på bröllop eller begravningar heller. Connie säger att människorna i Fosie är främmande för det kristna språket, och frågar sig om föräldrarna är blyga inför faktumet att dopet är en ställningstagande handling.²⁹ Kulturskillnader kan anses överbyggas genom att ge *de andra* mer kunskap (Fioretos 2009, s. 163). På Simons dop, efter att Charlie hade föreläst om dopets innebörd i dagens Sverige, var det dags att läsa Herrens bön. Den klassiska Fader vår, den finns i psalmboken

²⁷ Observation, gudstjänst Fosie kyrka 110416

²⁸ Intervju med Inge 110418

²⁹ Intervju med Connie 110413

berättade Charlie. Han väntade på de församlade ett tag för att de skulle hitta, men inte många öppnade psalmboken.³⁰

Kanske skulle Connie kategorisera Erics föräldrars kunnighet som goddag yxskaft-nivå - förutom att Erics pappa undrade vem som skulle hålla vattet på sonens huvud, såg han och mamman bara dopet som en tradition som hade känts helt fel att bryta. Under dopsamtalet påminde prästen Charlie om att det absolut är en glädjens högtid, och påpekade det fantastiska i att Eric skulle bli kristen. Efter att ha ställt sin obligatoriska fråga om hur föräldrarna ser på dopet fortsatte Charlie att berätta om sakramenten och syndernas förlåtelse. Erics föräldrar hummade medan Charlie gestikulerade och talade om att en stark tro kan flytta berg. När dopsamtalet var slut kallade han Erics föräldrar för varma människor och berömde dem.³¹

Enligt Connie är det sällan personliga önskemål om exempelvis musik vid dop i Fosie. Det är tråkigt med bara ritualer, man bara tackar och tar emot. Folket ute i Fosie köper hela paketet, tar erbjudandet rakt av när det ska bli dop. Människorna är inte insatta hävdar Connie, och berättar om sin egen familj som är sådana där jobbiga som vill vara med och bestämma vid ceremonier eller gudstjänster.³² Att frånta *de andra* ett självmedvetande är ett traditionellt sätt att undervärdera andra grupper eller kulturer. De andra benäms med hänvisning till det egna jaget, likaså kunskapen som produceras. Vissa gruppers kulturella kapital kan producera symboliskt kapital. Normer skapas av en grupp som har mer kapital och kunskap än en annan, på så sätt blir den ena gruppens kunskap och erfarenheter normaliserade och paradigmatiska. Om kommunikation och möten enbart sker mellan de tillhörande den normativa gruppen, bildas en uppfattning och legitimitet kring deras kunskap och kapital. (Skeggs 1999, ss. 35-38). Det existerar en hierarkisering av sociala, kulturella och etniska grupper i samhällets maktstruktur. Klass är dynamiskt, någonting som görs och skapas i mötet mellan individer (Fioretos 2009, ss. 164-165). Kanhända uppfattas Connies tal om folket ute i Fosie som överlägset och distanserat, men hon vill framhäva att hennes människosyn inte är lika krass som vissa andras ur församlingens personalstyrka. Så länge det finns ett minimalt bejakande av kyrkan hos församlingsmedlemmarna så vill Connie fånga upp och respektera det.³³

3.4 Kapital

Kunskapsproduktion är beroende av kulturellt, ekonomiskt och socialt kapital. Även utbildning påverkar, och att bortse från sådana faktorer är detsamma som att maskera de som äger kunskap, och dölja privilegier (Skeggs 1999, s. 33). Den

³⁰ Observation, gudstjänst Fosie kyrka 110514

³¹ Deltagande observation, dopsamtal 110412

³² Intervju med Connie 110413

³³ Intervju med Connie 110413

egna klass- eller grupptillhörigheten kan förstärkas och legitimeras genom att man använder strategier för att markera mot de andra. Habitus bestämmer personers kulturella kapital, och genom att tala om goddag yxskaft kan man tycka att möjligheten att utveckla symboliskt kapital fråntas folket i Fosie (Borda & Lundin 1986, ss. 67-68). Det kan vara så att vanor och praktiker skapas inom en grupp för att klara av livet och vardagen, och där kanske inte kyrkans språk ingår att lära sig (Ehn & Löfgren 2010, s. 81). Innebär Connies position som präst att det är okej att säga att ritualer är tråkiga?

Det kulturella och sociala kapitalet påverkas av ens bakgrund - klass, kön, familjeförhållanden och etnisk bakgrund. Människor med samma typ av sociokulturellt förflutet kan givetvis ha olika förutsättningar och erfarenheter, individuella villkor. Kulturell bakgrund är underordnad socialt och kulturellt kapital. Att tvinga in personer i olika mallar eller fack suddar ut de individuella livsödena, som ersätts av homogeniserande stereotyper. Bortom den stämplade gruppen finns de enskilda människorna, ingenting i ens livsöde är förutbestämt eller automatiskt och det gör alla bakgrunder unika, med skiftande grader av kapital som följd (Ålund 1997, ss 90-91).

Några av informanterna jämförde Fosie med Slottsstaden, i stadsdelen Västra Innerstaden. Statistik från 2008 visar på en hel del skillnader. Medelinkomsten per år för de mer än 45000 personerna i Fosie är 103 312 kronor, medan den som bor i Västra Innerstaden tjänar 176 351 kronor. Strax fler än 31000 personer bor i Västra Innerstaden, och av dem är 2% arbetslösa, samma siffra för Fosie är 5%. Försörjningsstöd betalas ut till 13% av fosieborna, 2% får det i Västra Innerstaden. De som är födda i något annat land än Sverige utgör 43% i Fosie men bara 12% i Västra Innerstaden.³⁴

³⁴ <http://www.malmo.se/download/18.41e3f877120389465948000363/10.V%C3%A4stra+Innerstaden.pdf> 2011-05-20,

<http://www.malmo.se/download/18.41e3f8771203894659480006046/16.Fosie.pdf> 2011-05-20

4 Fantastiska och farliga Fosie

Annorlundaheten kan mätas i sociala uttryck. Ett områdes särprägel kan exempelvis bestå i att det finns många invandrare och flyktingar på en och samma plats. Ett materiellt uttryck för detta skulle kunna vara moskén i Malmö (Ristilammi 1999, s. 103).

Connie är från Malmö men visste inte var Fosie låg innan sommarvikariatet som präst presenterades av förra kyrkoherden där. Connie hade hört talas om något överfall, och frågar sig själv om det hörs någonting gott om Fosie någon gång.³⁵

Under våren 2011 var det stundtals väldigt bråkigt i Fosie, och värst drabbat var området Lindängen under april. Mobilrånade- och rånande barn, stenkastning mot väktare, brandmän och bilar samt en anlagd biblioteksbrand var några händelser som det rapporterades om i media, Sydsvenska dagbladet.³⁶

Efter de koncentrerade händelserna i början av april anordnade Fosies stadsdelschef ett möte med boende i området, fastighetsägare och polis och räddningstjänst. Stämningen var bekymrad, och förebyggande insatser diskuterades med tydlig tonvikt på föräldrars ansvar. Dagen innan hade vuxna och fält- och socialarbetare börjat röra sig i området efter mörkrets inbrott för att förebygga skadegörelse och andra otäckheter, utförda av unga pojkar som många tycktes kunna identifiera. Inför den stundande helgen uttalade chefen för individ- och familjeomsorgen sig om att socialtjänsten och polisen skulle söka upp de utpekades föräldrar för att påbörja en dialog som hoppades ha effekten att stävja oroligheterna.³⁷

4.1 Bilder av stadsdelen och församlingen

Gudrun som har jobbat i Fosie församling sedan 1970-talet beskriver stadsdelen som belastad med många sociala problem, att Sveriges fattigaste människor bor

³⁵ Intervju med Connie 110413

³⁶ <http://www.sydsvenskan.se/malmo/article1446644/Trettonaring-fast-for-mobilran.html> 2011-05-09, <http://www.sydsvenskan.se/malmo/article1432302/Brand-i-biblioteket-pa-Lindangen.html> 2011-05-09, <http://www.sydsvenskan.se/malmo/article1432257/Larm-om-oroligheter-pa-Lindangen.html> 2011-05-09, <http://www.sydsvenskan.se/malmo/article1434668/Stenkastning-mot-vaktare-pa-Lindangen.html> 2011-05-09

³⁷ <http://www.sydsvenskan.se/malmo/article1433474/Stadsdelschefen-rdquoVi-ar-ju-bekymraderdquo.html> 2011-05-09, <http://www.sydsvenskan.se/malmo/article1433062/Lindangen-samlar-kraft-.html> 2011-05-09, <http://www.sydsvenskan.se/malmo/article1434867/Foraldrar-ska-sokas-upp.html> 2011-05-09

där. Unga familjer flyttar tyvärr ifrån när de har gift sig och skaffat barn. Då flyttar det dit invandrare, vilket Gudrun inte på något sätt har något emot, men blandningen försvinner och det blir fel till slut. Hon vill varken bo eller jobba någonannanstans, men hon tycker att det är synd att folk har det så svårt.³⁸

Inge funderar kring stadsdelen:

Fastän detta är en så okyrklig del av Malmö så är det spännande att arbeta här, och jag tycker att jag möter minst lika mycket positiv respons här som någon annanstans där jag har varit. På ett annat sätt men ändå.³⁹

En plats kan både vara hus, gator och människor, eller ett visst områdes föreställningar och representationer. Plats kan också innebära specifika villkor för intryck. Platsbegreppet kan följaktligen vara rumsliga och fysiska möjligheter eller begränsningar, och utgörs av en miljöns människor. Andras uppfattningar av en plats och dess invånare tydliggör sociala processer och skapandet av platser som föreställningar eller representationer, vilka kan påverkas av olika individers känslassociationer och värderingar. Erfarenheter och perception kan handla om att förmedla upplevelser eller uppfattningar om sin eller någon annans plats. En spridd bild av förortsbon är att han är en ung och arg utlänning (Bäckman 2009, ss. 49-51).

Det är en tråkig bild, anser Gudrun, som hon tycker sig känna igen. I Fosie finns det grupper av människor som har en fientlig attityd mot exempelvis araber. Gudrun vet inte om man kan kallas dem för rasister helt och hållet, men sådana uttalanden tillåts i alla fall inte i församlingen. Men man hör dem ändå, och därför känner personalen en längtan efter mer integrerat arbete. Det är svårt att nå dit, men en grupp för religionsdialog har startats.⁴⁰

Gudrun talar om fattigdom och så kallade kulturkrockar, och är ärlig med sin syn på Fosies problem, men betyder samtidigt att hon verkligen trivs i stadsdelen och församlingen. Mentala landskap kan styras av minnen, historia, tankar, världsbilder och namn. Fosie för Gudrun tycks både innebära trygghet och elände, och hennes identitet bestämmer till viss del vad hon gör med det fysiska landskapet (Ehn & Löfgren 2001, ss 95-100).

4.2 Möten med motstånd

Religionsdialogen som anordnas av Fosie församling innebär att människor från olika trossamfund, men även från exempelvis Humanisterna, träffas och diskuterat kring olika teman. Charlie brukar vara med och ansvara för mötena. Han ser inte något problem i att icke kyrkotillhöriga flyttar till Fosie, utan snarare att

³⁸ Intervju med Gudrun 110329

³⁹ Intervju med Inge 110418

⁴⁰ Intervju med Gudrun 110329

medlemmar lämnar kyrkan. På religionsdialogmötena sitter man inte och skriver under på varandras tro och ändrar på sig själv, Charlie har sitt hjärta hos Herren, men man möts och ser vad man har gemensamt och då kan genuin vänskap uppstå. När integrationsarbete ska genomföras, är det problematiskt om aktörerna har ett exotiskt perspektiv på den annorlunda, anser Charlie. En människa som man tar på allvar måste kunna få kritiseras, och kritisera. Det är fel att tassa på tå om man inte tycker samma sak som någon från en annan kultur:

Ett äkta möte mellan människor rakt, det är inte något von oben-perspektiv ... Viktigt att man inte förminskar människor, att man inte tar människor på allvar. Men alltså om en människa säger någonting som jag inte håller med om, om vi diskuterar en teologisk fråga till exempel, så säger man "Men jag håller absolut inte med dig, för det är oförenligt med min tro" men likväl som han givetvis säger samma sak.

På frågan om det är någon betydande skillnad mellan Fosie och andra malmöförsamlingar svarar Charlie att Fosie speglar Malmö, mer Malmö kan det inte bli. Han är inte medveten om någon segregation, kanske förekommer det.⁴¹

Liksom Gudrun är Inge medveten om kollisionerna som kan uppstå i en stadsdel som Fosie med människor med olika bakgrunder och kultur, men har aldrig själv känt sig trängd eller hotad. Det finns speciella svårigheter i det nya, mångkulturella Fosie hävdar Inge, men personligen har han snarare känt sig välkomnad i många sammanhang eftersom människorna som har kommit dit ofta har respekt för en gudstro, även om de inte är kristna. Inge anser inte att det går att beskriva dagens fosiebo eftersom det är så mångskiftande. När människor med en självklar relation till Gud och sin religions sedvänjor träder in i den mångkulturella miljön, utmanas de medvetlösa svenskarna, som Inge kallar dem. Vem man är i det sammanhanget och vilka ens rötter är, är frågor som Inge anser sig kunna hjälpa till att besvara. Han menar att den största gåvan som kyrkan kan erbjuda de svenska medlemmarna är att ge dem möjligheter och verktyg att hantera de situationerna:

Om de nu är döpta, och kanske konfirmerade också, att detta ändå har någonting som är viktigt för dem att fungera, dels i deras personliga liv naturligtvis, det är önskan. Men också till att bättre förstå de nya grannarna. Ja, och de blir respekterade, för om den här nye grannen är en troende muslim så kan han förstå och respektera svensken i lägenheten vid sidan om, om man ser att den har en gudstro också.⁴²

Att fokusera på fattigdomen i Fosie väljer även Kim när stadsdelen ska beskrivas. Han talar om att det kanske är Sveriges fattigaste, vilket gör att det förekommer mycket våld, stölder och skadegörelse. Trots det så är Fosie ett fantastiskt område.⁴³

⁴¹ Intervju med Charlie 110331

⁴² Intervju med Inge 110418

⁴³ Intervju med Kim 110426

Det tycks vara komplicerat att reducera stadsdelen till bara just Fosie, i berättelserna märks förhandstänkande och generella kännetecken för området. Ingen av informanterna är helt nollställda för att sedan utgå från sin situation och arbete där och då, utan nämner historiska problem och spridda bilder. Alltför omfattande förutfattande meningar kan blockera Fosie som fenomen, den stumma erfarenheten uteblir. Reflektionerna leder till både positiva och negativa omdömen beträffande stadsdelen (Bjurwill 1995, ss. 41-45).

Gudrun och prästerna förhåller sig till den dåliga mediebilden av Fosie utan att totalt hålla med, de är tvungna att bemöta föreställningen om den sociala platsen lika mycket som den geografiska. Problemen finns, är de överens om, men det finns en ljusare sida av Fosie, som om de stereotypa ryktena bara är en del av sanningen (Bäckman 2009, s. 51).

4.3 Kyrkan

Det märks att det finns en stor kärlek gentemot Fosie kyrka, anser Gudrun. Folk kommer tillbaka och vill gifta sig eller döpa sina barn där, de använder den som en familjekyrka. Den ligger fint och är lagom stor, ljus och tilltalande.⁴⁴

Connie hoppas att människor känner sig hemma i Fosie kyrka, att det är allas rum. Man ska helst äga kyrkan med hela kroppen och inte vara rädd för att röra sig där, inte bara en punkt i hjärnan ska vara med.⁴⁵ För Charlie gäller det att känna av stämningen i en kyrka, det går bra att skratta och vara glad så länge det finns en kärleksfull gemenskap. Han talar om common sense, och paralleller dras till om en moskébesökare inte skulle ta av sig skorna, då handlar det om att förolämpa de som är där. Att skoja och ha kul med varandra är okej, självklart går det att skratta i en kyrka menar Charlie. Men det bör ske på ett värdigt sätt, det är Guds hus och en plats för tillbedjan. Det är inget krav att sitta helt stilla, men det går inte att skrika och busa eller göra en hoppspark inne i en kyrka, det är inte respektfullt. Sunt förnuft är viktigt tycker Charlie.⁴⁶

Kim förstår inte riktigt frågan om hur man ska bete sig eller inte bete sig i en kyrka - det är för honom en mötesplats, där man absolut får applådera:

Och det behövs fler kristna ateister ... det finns inga heliga saker i kyrkan, det heliga i kyrkan är ju människorna som är där. Och det är de som är de viktiga, gör man på ett visst sätt så gör man det i respekt för andra människor så att säga, men annars tycker jag nog man kan göra det allra mesta i kyrkan.⁴⁷

⁴⁴ Intervju med Gudrun 110329

⁴⁵ Intervju med Connie 110413

⁴⁶ Intervju med Charlie 110331

⁴⁷ Intervju med Kim 110426

När Inge kom till Fosie församling gick det fortfarande att se en bit av landet från kyrkan. Nu har Malmö vuxit, men i områden som Fosie konkretiserades folkhemmet på 1960-70-talen med bra, moderna och luftiga bostäder för vanliga arbetande människor. I den mån församlingsborna har någon uppfattning, tror Inge att de tycker om Fosie kyrka, han har inte direkt stött på någon negativ inställning. Angående Leonards dop, där föräldrarna var från Eriksfält församling säger Inge att de kyrkliga gränserna i Malmö inte är särskilt intressanta idag, tillhörighet och en relation med prästen är viktigare än vilka gator som tillhör församlingen.⁴⁸

Även Kim anser sig märka att fosieborna, och även de från Kulladal eller Eriksfält som har minsta koppling till Fosie älskar den där kyrkan. 1969 delades Fosie församling upp i Fosie, Kulladal och Eriksfält, och även fast det har gått så många år, så vill människorna i Kulladal och Eriksfält inte sällan bli begravda eller döpa sina barn i Fosie, enligt Kim. Har man en koppling till Fosie så släpper man inte den. Församlingen tappas medlemmar när folk flyttar från stadsdelen, men Kim hävdar att andelen aktiva i gudstjänsterna ökar. Själv tycker han att det är en mysig och intim kyrka som dock skulle kunna bli bättre om bänkarna i sidoskeppen togs bort till förmån för stolar. Då hade det gått att möblera om, och använda kyrkan på ett helt annat sätt. Från många platser i sidoskeppen går det inte att se vad som händer nere vid altaret, säger Kim.⁴⁹

Charlie stämmer in i att de som bor i Fosie älskar sin kyrka, vilket även han själv gör - det är den bästa han har tjänstgjort i. Artonhundratalet har gjort kyrkobyggnaden romantisk, den är varm och med ett uppskattat kyrkofönster. Charlie ser det som något bra att kyrkan inte är abstrakt och avskalad, när han predikar och förkunnar så gör han det nära församlingsmedlemmarna och ser deras ansikten. Bra uppslutningar på söndagsgudstjänster är någonting som även Charlie märker av, och han uppfattar det också som att många av de som har flyttat gärna återvänder till Fosie för att till exempel döpa sina barn.⁵⁰

En kyrka lär innebära ett brett register av känslor för olika människor, positiva eller negativa, trygghet eller klaustrofobi, leda eller hänförelse. Prästerna har olika syn på hur man bör bete sig i en kyrka, och säkert är att människor beter sig på olika vis i det fysiska rummet (Ehn & Löfgren 2001, ss 95-100). Kim kan uppfatta att människor på gudstjänster har varit okoncentrerade, men aldrig föräldrarna på ett dop. Om gästerna är oförskämda mot Kim struntar han i, men det uppskattas inte om det drabbar de som kommer dit för att döpa sitt barn. På tal om hur man bör uppföra sig i kyrkan berättar han om var gränsen går:

Ja alltså, det är klart, kommer det in några aspackade en julnatt så är det ju lite störigt förstås. Det har hänt, inte här dock.⁵¹

⁴⁸ Intervju med Inge 110418

⁴⁹ Intervju med Kim 110426

⁵⁰ Intervju med Charlie 110331

⁵¹ Intervju med Kim 110426

Att komma in berusade på en midnattsmässa, eller för den delen gå in i beväpnad med kniv och sedan smeta avföring på bänkar och altare, omkullkastar fullständigt den allmänna uppfattningen om en kyrka. Kvinnan som i början av april 2011 på ett robotliknande manér utförde sin skymfning i Fosie kyrka agerade som en social varelse på ett för de flesta totalt otänktbart vis. Rummet transformerades kanske till en arena för någonting bisarrt och otäckt istället för en plats för sorg och stillhet, då en begravning var planerad strax därpå (Hansen & Salomonsson 2001, ss. 16-17).⁵² Ingen visste vem kvinnan var eller varför hon gjorde det. Connie berättade om det äckliga sabotaget, och hade hört att ingenting i kvinnans klädsel eller utseende avvek⁵³. Den rituella rekvisitan i Fosie kyrka förändrades, och rummets stämning av högtidlighet och ro stjälpes på grund av incidenten. Strax innan Alriks dop talade Inge med vaktmästaren om att mota bort kvinnan med det stora korset, om hon kom tillbaka.⁵⁴

4.4 Den ljusnande framtid är svår

I Fosie församling är de ett bra och sammansvetsat gäng, menar Kim. De är väldigt olika, vissa håller hårdare på traditioner men andra tycker att traditioner måste nytolkas för varje tid. Angående dopets framtid spekulerar Kim om huvuvida kanske barndop borde upphöra ett tag. Vi lever i en postkristen era, och massor med människor är inte förankrade i kyrkan. De första kristna, apostlarna, hade inga barndop. Kanske skulle man börja med vuxendop, tänker Kim, eller troendedop eller vad man än vill kalla det. På så sätt kan en ny kristen föräldrabas skapas om man sedan återgår till barndop igen. Att säga så påstår han är politiskt kyrkligt inkorrekt. Kim kan inte tänka sig någon religionssynkretism, då hävdar han att de kristna tar livet av sig själva. Vilket samarbete man än har så måste man stå stark och vara trygg i sin egen identitet. Om inte, så har man inget existensberättigande, tycker Kim.⁵⁵

Fosie är enligt Inge verkligen i fronten i det nya som händer, Svenska kyrkans framtid i storstadsområdena avgörs i Fosie. Det är en strid som de måste vinna - kanske är ännu en generation ute på landsbygden kvar i det gamla, men sedan slutar det där också. Inge anser att den kristna tillhörigheten och identiteten är viktig, och att det måste förtydligas än mer. Vem man är i mötet med det nya är betydelsefullt, och Svenska kyrkan förvaltar ett tusenårigt kristet arv vilket är en stor gåva. Korset i flaggan är enligt Inge en sammanfattande symbol, men den kommer inte att vara kvar om meningen går förlorad. Sverige ska förbli ett kristet land vill Inge, och genom att nå ut till flertalet av medlemmarna ska man visa vilken gåva som finns från de första människorna som ansåg att kristen tro var så

⁵² <http://www.sydsvenskan.se/malmo/article1432287/Knivkvinna-smetade-bajs-pa-altare.html> 2011-05-17

⁵³ Intervju med Connie 110413

⁵⁴ Observation, gudstjänst Fosie kyrka 110416

⁵⁵ Intervju med Kim 110426

viktig att de satte in symbolen i flaggan. Det utvecklas ett samspel om människor får hjälp med att få reda på det, och ger sitt bidrag till gemenskapen:

... jag är glad när föräldrar döper sina barn därför att de säger "Det här med kyrkan är en del av mitt liv, vår familjs liv, vi vill att det ska fortsätta, vi vill att vårt barn ska vara med i detta och därför döper vi honom eller henne".⁵⁶

Områden med etniskt blandad befolkning får gärna en skum stämpel, och klasskillnader kan lätt sammankopplas med etniska olikheter (Ålund 1997, ss 82-83). En förort eller ett problemtyngt område kan refereras till som en geografisk eller social plats - sociala avstånd förmedlas via media och de flesta anser sig känna till eller ha en åsikt om platsen, måhända inte sällan grundad på stereotypa rykten. Den geografiska platsen är ohotat konstant, men farsotsliknande symboliska stigman kan drabba olika sorters platser, belägna i centrum eller i utkanten av en ort. Bostadsområdenas människor och grupper bedöms och döms utifrån social geografi och drabbas av åsikter och stämplat. När det talas om Fosie kan det lika gärna handla om den konkreta platsen som en diffus mediebild (Bäckman 2009, ss 49- 51).

Var det än är och vad som än sker, så agerar människor på ett specifikt sätt när de befinner sig i en konkret situation i ett rum eller landskap (Frykman & Gilje 2009, ss 10-13). Personalen berörs av Fosies symboliska betydelse, de möter både den och platsens faktiska miljö och därför är det inte orimligt att anta att deras helhetsbild av berättelser och situationer är tudelad (Arvidsson 2001, s 85).

⁵⁶ Intervju med Inge 110418

5 Sammanfattande diskussion

Jag har undersökt hur prästerna i Fosie församling upplever påverkan av klass och plats på medlemmarnas kyrklighet, med fokus på barndop. Hur har personalen valt att beskriva församlingsborna, och hur anser de att man ska bete sig eller inte bete sig i en kyrka?

Prästerna i Fosie tycks med stöd av intervjumaterialet uppfatta fosiebornas tendenser att döpa sina barn som en form av ogrundad traditionalism. Inge är införstådd med att föräldrarna i vissa fall inte bryr sig om det kyrkliga, och om det slår över till att utsöndra direkt negativa odörer så drar han sig inte för att säga ifrån. Kim är öppen för alla tänkbara tolkningar och välkomnar även de som har uppfattningen att ett barndop i Svenska kyrkan är en namngivningsceremoni. För Connie är det tråkigt och uppgivet att hålla i dopgudstjänster, men hon titulerar Fosies församlingsmedlemmar som fromma människor med personliga gudsupplevelser. Charlies önskan är att berätta för församlingsborna om dopets sakrament, han är ödmjuk inför människors traditioner men anser inte att många förstår vilket djup och vilken kraft kyrkan bär på.

Charlie vill undervisa församlingsborna om den kristna tron, och Kim anser att det är viktigt att vara lyhörd och öppen inför människorna i Fosie. Det vore rimligt att påstå att prästerna har en större portion kulturellt kapital än den genomsnittlige fosiebon, med tanke på de förstnämndas intellektuella formuleringar och sofistikerade beteende. Inom alla grupper finns det individuella förutsättningar och erfarenheter, och ibland förallmänligar prästerna de som bor i stadsdelen (Ålund 1997, ss 90-91). Inom församlingen och kyrkan skapas normer för religionen och livet, som legitimeras tack vare prästernas symboliska kapital. Det fåtal möten med enstaka individer eller familjer räcker kanske inte för att överbygga distansen mellan grupperna församlingen - församlingsborna (Jfr Skeggs 1999, ss. 33-38).

För Kim är det viktigt att nå ut till folket och prata och agera på ett sätt som de förstår. Connie menar däremot att de som bor i Fosie inte begriper kyrkans språk eller budskap. Hon anser inte att det finns någon räddning, att lära ut är lönlöst, något som Charlie och Kim inte håller med om. De ämnar ge fosieborna utökad kunskap om gudstron och verksamheten för att på så sätt bygga broar och sudda ut skillnaderna (Fioretos 2009, s. 163). Inge tycks ibland utgå från att människorna inte känner till eller bryr sig om dopets innebörd och kyrkans seder, men påpekar att hans uppfattning är att det nuförtiden allt oftare handlar om att man verkligen aktivt vill döpa sitt barn och allt vad det innebär. Till viss del berövar prästerna församlingsborna deras självmedvetande, de förklarar deras val och göromål med att de inte reflekterar eller förstår. I förhållande till en sådan grupp blir den egna kunskapen normaliserad (Skeggs 1999, ss. 35-38).

Den sviktande kyrkligheten förklaras i stor utsträckning av Fosie ur ett klassperspektiv - fattigdomen gör människorna ointresserade av religion, och så tillvida det finns politiskt engagemang, så är det av typen som motsätter sig en relation med kyrkan. Klass är någonting dynamiskt som skapas i mötet mellan människor. Prästerna och församlingsborna hamnar i olika skikt av samhällets hierarki (Fioretos 2009, ss. 164-165). Ibland talade prästerna om församlingsborna som om de är en ansiktslös massa som inte vet vem Gud är, och vid andra tillfällen hette de att folket i Fosie är fromma och varmt troende. Genom att tala om goddag yxskaft kan man reducera redan lågt kulturellt kapital ytterligare, i fosiebornas livsvärldar kanske inte kyrklig aktivitet ingår (Borda & Lundin 1986, ss. 67-68). Det är frestande att påstå att benämningarna och bedömningarna tycks komma från ett uppifrånperspektiv, där prästerna äger kunskapen och folket inte gör det. I församlingens hierarki uppstår en distans, och att man döljer ett eventuellt von oben-perspektiv genom att bortse från skillnaderna i kapital och kunskap mellan medlemmarna och prästerna (Skeggs 1999, s. 33).

I vissa ögonblick verkar prästerna känna en drift att bemöta den allmänna, negativa bilden av Fosie. Platsen är mycket mer än medias beskrivning, det handlar både om husen, gatorna och människorna och föreställningarna, representationerna och känslorna (Bäckman 2009, ss. 49-51). Ett mentalt landskap styrs av historia, tankar och minnen. Identiteten som skapas kan styra vad man gör med det fysiska landskapet (Ehn & Löfgren 2001, ss 95-100). Prästerna tycks hålla med om den spridda bilden av Fosie som fattigt och farligt, men är noga med att framhäva det som är positivt med platsen och människorna. Områden som har etniskt blandade invånare är tacksamma att stämpla som skumma och konstiga, och klasskillnader och etniska olikheter kan lätt sammanblandas (Ålund 1997, ss 82-83). Men det är någonting som alla prästerna säger sig motarbeta, det de uppskattar mest med Fosie är bland annat det mångkulturella klimatet.

Livsvärldar består av mänsklig och materiell miljö, men relationen till ting och plats skiftar mellan olika personers livsvärldar (Frykman & Gilje 2009, ss 10-23). När prästerna preciserade hur de ansåg och ville att man skulle bete sig i en kyrka, utmärkte Kim sig med något radikala tankar - han ville se en mer avslappnad attityd till kyrkobyggnaden och det sakrala, människorna och inte sakerna är heliga i mötesplatsen som uppstår. Connie ville att folk ska känna sig hemma i Fosie kyrka, och äga byggnaden med hela kroppen. Charlies ståndpunkt är att det sunda förnuftets värdighet bör styra hur man betar sig i en kyrka. Samtliga är ense om att det går bra att skratta och vara glad, ha kul och skoja i en kyrka, men medan Kim gärna ser att fler människor applåderar är Charlie av åsikten att det trots allt är ett hus för tillbedjan där vördnad är viktigt. Connie menar liksom Charlie att så länge det finns en kärleksfull gemenskap och man känner av stämningen så ska man inte vara rädd för att röra sig i kyrkan.

Ett föremåls väsen alstras ur varseblivningen eller minnet av föremålet. Att bortse från förhandstänkande om ett fenomen eller föremål kan göra att man lyckas reducera det till dess ursprung, och se den rena och slutgiltiga idén eller begreppet (Bjurwill 1995, s. 44). Kim verkar vilja se kyrkan som en kyrka, och skala bort helgedomarna för att på så sätt forma ett hus för människor, där gemenskapen blir helig.

Om ett fenomenens karakteristika abstraheras via generalisering i tanken, framträder istället allmänna egenskaper för fenomenets väsen (Bjurwill 1995, ss. 44-45). Om Kim nollställer sig inför kyrkan och regler, anser Charlie snarare att kyrkans väsen i sig själv styr hur man ska uppföra sig. Att spela Björn Skifs på ett dop eller attackera inredningen med exkrementer är två avgrundsvida skillnader på hur man kan agera i en kyrka. Människor påverkas av plats och ting och förhåller sig alltid på något sätt till dessa. Den sociala varelsens identitet beror på rummet (Hansen & Salomonsson 2001, ss. 16-17). Livsvärldar innehåller olika förhållningssätt och meningar, oavsett vilken miljö det rör sig om så interagerar människor med den på ett eller annat sätt (Frykman & Gilje 2009, ss 10-23).

I situationen som råder i Fosie har prästerna onekligen positioner där kulturellt kapital frodas, då de genom arbetet träffar många människor, diskuterar och läser mycket och ofta - en atmosfär i såväl kyrka som församlingshem som andas kultiverat språkbruk och handlingar. Genom kunskap och utbildning har de många svar, och känner till kyrkans språk och historia. Det förekommer pendling mellan uppgivenhet och ambitioner att engagera kyrkobesökarna.

Kanske beror avståndet mellan församlingen och folket på religiös makt. Att man från kyrkans håll aktivt vill blicka framåt, medan många människor som bor i Fosie vill hålla fast vid sin traditionella religion. Grupper som upplever en lägre social ställning kan ibland vilja konservera religionen och lägga vikt vid det gamla. Då kan de återupprätta sin sociala position, om de så att säga stannar kvar eller återvänder till den gamla och trygga ordningen. Om Fosie församling trots detta vill legitimera sin utformning av protestantismen, och diktera villkoren för invånarnas livsåskådning och religiösa habitus, utövar de enligt Bourdieus teori religiöst makt (Furseth & Repstad 2005, ss. 84-87). Behöver fosieborna vägledning och assistans för att skapa en varm tro kring något som de inte förstår? Ibland är det svårt att tolka om prästerna anser att församlingsmedlemmarna är fattiga men fromma, eller fattiga och dumma.

6 Käll- och litteraturförteckning

6.1 Litteratur

Arvastson, Gösta & Ehn, Billy (2009). *Etnografiska observationer*. Lund: Studentlitteratur.

Arvidsson, Alf (2001). *Etnologi*. Perspektiv och forskningsfält. Lund: Studentlitteratur.

Bondeson, Lars (1996). *Seder och bruk vid födelse och dop*. Stockholm: Verbum Förlag.

Borda, Beatriz & Lundin, Susanne (1986). *Vem får grädden på tårtan? Om samhällets subtila maktstrukturer i Pierre Bourdieus sociologi*. I: Rig nr 3. s. 66-88.

Bjurwill, Christer (1995). *Fenomenologi*. Lund: Studentlitteratur.

Bäckman, Maria (2009). *Miljonsvinnare*. Omstridda platser och identiteter. Stockholm: Makadam förlag.

Ehn, Billy & Löfgren, Orvar (2001). *Kulturanalyser*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Ehn, Billy & Löfgren, Orvar (2010). *När ingenting särskilt händer*. Nya kulturanalyser. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

Fioretos, Ingrid (2009). *Möten med motstånd*. Kultur, klass, kropp på vårdcentralen. Lund: Lunds Universitet.

Fosie Stadsdelsförvaltning i samverkan med Storstadens arkitektur och kulturmiljö Malmö (2001). *Fosie*. Från folkhem till miljonprogram. Malmö: Fosie Stadsdelsförvaltning.

Frykman, Jonas & Gilje, Nils (2009). *Being there: new perspectives on phenomenology and the analysis of culture*. Lund: Nordic Academic Press.

Furseth, Inger & Repstad, Pål (2005). *Religionssociologi*. En introduktion. Malmö: Liber.

Fägerborg, Eva (1999). Intervjuer I: Kaijser, L & Öhlander, M. (red.) *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur.

Gennep, Arnold van (1972). *The rites of passage*. Chicago: The University of Chicago Press.

Hansen, Kjell & Salomonsson, Karin (2001) Inledning I: Hansen, K. & Salomonsson, K. (red.) *Fönster mot Europa*. Platser och identiteter. Lund: Studentlitteratur.

Högdahl, Elisabeth (2003). *Göra gata*. Om gränser och kryphål på Möllevången och i Kapstaden. Hedemora: Gidlunds förlag.

Ideström, Jonas (2009). *Lokal kyrklig identitet*. En studie av implicit ecklesiologi med exemplet Svenska kyrkan i Flemingsberg. Skellefteå: Artos & Norma bokförlag.

Petersson, Kjell (1977). *Kyrkan, folket och dopet*. En studie av barndopet i Svenska kyrkan. Lund: Liber Läromedel.

Pripp, Oscar (1999). Reflektion och etik I: Kaijser, L & Öhlander, M. (red) *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur.

Reimers, Eva (1995). *Dopet som kult och kultur*. Bilder av dopet i dopsamtal och föräldraintervjuer. Stockholm: Verbum Förlag.

Ristilammi, Per-Markku (1999). *Rosengård och den svarta poesin*. En studie av modern annorlundahet. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

Schüldt, Erik (2011). Sökarna. *Fokus Sveriges Nyhetsmagasin*, 15-28 april 2011, ss. 20-30.

Skeggs, Beverley (1999). *Att bli respektabel*. Konstruktioner av klass och kön. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.

Stigendal, Mikael (1997). *Sociala värden i olika sociala världar, delrapport 3*. Fosie. Malmö: Levnadsundersökningen.

Swenson, Bo (1999). *Från vaggan till gravan*. Skånska traditioner om livets högtider. Degeberga: Ultima Thule Bokförlag.

Zetterquist, Marianne (1989). *Kyrkorum och kyrkbesökare*. En observationsstudie. Uppsala: Uppsala universitet.

Ålund, Aleksandra (1997). *Multikultiungdom*. Kön, etnicitet, identitet. Lund: Studentlitteratur.

6.2 Internetkällor

- <http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=645562> 2011-05-15
- <http://www.sydsvenskan.se/malmo/article1446644/Trettonaring-fast-for-mobilran.html> 2011-05-09
- <http://www.sydsvenskan.se/malmo/article1432302/Brand-i-biblioteket-pa-Lindangen.html> 2011-05-09
- <http://www.sydsvenskan.se/malmo/article1432257/Larm-om-oroligheter-pa-Lindangen.html> 2011-05-09
- <http://www.sydsvenskan.se/malmo/article1434668/Stenkastning-mot-vaktare-pa-Lindangen.html> 2011-05-09
- <http://www.sydsvenskan.se/malmo/article1433474/Stadsdelschefen-rdquoVi-ar-ju-bekymraderquo.html> 2011-05-09
- <http://www.sydsvenskan.se/malmo/article1433062/Lindangen-samlar-kraft-.html> 2011-05-09
- <http://www.sydsvenskan.se/malmo/article1434867/Foraldrar-ska-sokas-upp.html> 2011-05-09
- <http://www.sydsvenskan.se/malmo/article1432287/Knivkvinna-smetade-bajs-pa-altare.html> 2011-05-17

<http://www.malmo.se/download/18.41e3f877120389465948000363/10.V%C3%A4stra+Innerstaden.pdf> 2011-05-20

<http://www.malmo.se/download/18.41e3f8771203894659480006046/16.Fosie.pdf> 2011-05-20

6.3 Intervjuer och observationer

Fem intervjuer med en ungefärlig sammanlagd längd på 199 minuter och 23 sekunder.

Sex observationer av dopgudstjänster i Fosie kyrka, en påskgudstjänst samt en deltagande observation av ett dopsamtal i S:t Tomasgården.